

Amateka Ahishwe y'Umurongo wa Mirongo Ine — Nimeru Mirongo Itatu

Ezekiyeli Umubare Cumi n'Umwe

Jeff Pippenger
2026-09-02

Mu gitabo cya Ezekiyeli, “kugotwa” kwa Yerusalemu ni cyo “kimenyetso” ari na cyo kigeragezo kizagenderwaho mu kugena iherezo ryacu ry’iteka ryose, kuko kigaragaza ishusho ry’ishusho y’inyamaswa.

“Uwiteka yanyeretse neza ko ishusho y’inyamaswa izaremwa igihe cy’igeragezwa kitararangira; kuko ari yo izaba ikigeragezo gikomeye ku bwoko bw’Imana, ari na cyo iherezo ryabo ry’iteka rizashingirwaho. ...

“Iki ni cyo kigeragezo ubwoko bw’Imana bugomba kunyuramo mbere y’uko bushyirwaho ikimenyetso. Abose bagaragaje ko ari indahemuka ku Mana bubahiriza amategeko yayo kandi banga kwemera Isabato y’impimbano, bazashyirwa muni y’ibendera ry’Umwami Imana Yehova, kandi bazahabwa ikimenyetso cy’Imana ihoraho. Abemera guhara ukuri gukomoka mu ijuru maze bakemera isabato yo ku Cyumweru, bazahabwa ikimenyetso cya ya nyamaswa.” Manuscript Releases, volume 15, 15.

Abakristo bahunze i Yerusalemu ku “kimenyetso” cya Cestius, babikoze kuko bari baraburiwe mbere kandi bakamenya icyo “kimenyetso” igihe cyageraga. Kumenya ishingwa ry’igishushanyo cy’inyamaswa ni ukumenya “ibyabaye,” “imyiteguro,” n’“ingendo” biganisha ku itegeko ryo ku Cyumweru. Ibigize ubuhanuzi byubaka “ikimenyetso” bigomba gusobanuka mbere y’uko icyo kimenyetso kibaho. Igihe Cestius yatangiraga kugota, byari byakererewe kugira ngo bamenye icyo ikimenyetso cyari cyo.

“Ubu imyiteguro irimo gutera imbere, kandi ibikorwa birakomeje, bikazavamo kurema ishusho y’inyamaswa. Mu mateka y’isi hazabaho ibyabaye bizasohozwa ibyahanuwe n’ubuhanuzi kuri iyi minsi y’imperuka.” Review and Herald, 23 Mata 1889.

Imyiteguro, Ingendo n'Ibyabaye

“Imyiteguro,” “ingendo” n’“ibyabaye” bigomba kumenyekana mbere y’ikigeragezo.

“Ibyo byose Imana yagaragaje mu mateka y’ubuhanuzi ko bigomba gusohora mu bihe byashize, byarasohoye; kandi n’ibizaza byose bizasohora mu buryo bwabyo bukurikirana. Daniyeli, umuhanuzi w’Imana, ahagaze mu mwanya we. Yohana ahagaze mu mwanya we. Mu Ibyahishuwe Intare yo mu muryango wa Yuda yafunguriye abigishwa b’ubuhanuzi igitabo cya Daniyeli, bityo Daniyeli akaba ahagaze mu mwanya we. Ahamya ubuhamya bwe, ari bwo Umwami yamuhishuriye mu iyerekwa bw’ibyabaye bikomeye kandi biteye uburemere, ibyo tugomba kumenya mu gihe duhagaze ku rugi rw’isohozwa ryabyo.”

“Mu mateka no mu buhanuzi, Ijambo ry’Imana rigaragaza intambara yamaze igihe kirekire hagati y’ukuri n’ikinyoma. Iyo ntambara iracyakomeje. Ibyabayeho bizongera kubaho.”
Selected Messages, igitabo cya 2, 109.

Tugomba “kumenya” “ibyabaye bikomeye kandi bikomeye cyane, uko duhagaze ku rugi nyakuri rw’isohozwa ryabyo.” Urugi rugaragaza ko dukeneye gusobanukirwa ibyo bintu mbere y’uko bisohora.

“Ariko imirongo ikarishye y’igikaramu cy’ubuhanuzi ihishura ihinduka muri iki gishushanyo cy’amahoro. Inyamaswa ifite amahembe asa n’ay’umwana w’intama ivuga n’ijwi ry’ikiyoka, kandi ‘ikoresha ubutware bwose bw’inyamaswa ya mbere imbere yayo.’ Umwuka wo gutoteza wagaragajwe n’ubupagani n’ubupapa uzongera guhishurwa. Ubuhanuzi butangaza ko ubu butware buzabwira ‘abatuye isi, ngo bakore igishushanyo cy’inyamaswa.’ [Ibyahishuwe 13:14.] Icyo gishushanyo gikorera inyamaswa ya mbere, ari yo imeze nk’ingwe, ari na yo yerekanwe mu butumwa bwa marayika wa gatatu. Iyi nyamaswa ya mbere ishushanya Itorero ry’Abaroma, umubiri w’idini wambitswe ubutware bwa leta, ufite ububasha bwo guhana abatayoboka bose. Igishushanyo cy’inyamaswa gishushanya undi mubiri w’idini wambitswe ubutware nk’ubwo. Iremwa ry’iki gishushanyo ni umurimo w’iyo nyamaswa izamuka mu buryo bw’amahoro kandi ikavuga amagambo yoroheje, bigatuma iba ikimenyetso gitangaje cya Leta Zunze Ubumwe za Amerika. Aha ni ho haboneka igishushanyo cy’ubupapa. Igihe amatorero yo mu gihugu cyacu, yishyize hamwe ku ngingo z’ukwizera ahuriraho, azakoresha ububasha ku butegetsi bwa leta kugira ngo bushyire mu bikorwa amategeko yayo kandi bushyigikire inzego zayo, ni bwo Amerika y’Abaporotesitanti izaba iremye igishushanyo cy’ubutegetsi bw’ikirengwe bw’Abaroma. Maze Itorero ry’ukuri rizibasirwa n’itotezwa, nk’uko ubwoko bwa kera bw’Imana bwabigenjweho. Hafi buri kinyejana gitanga ingero z’ibyo ubuhakanyi n’urwango bishobora gukora biyitwaje gukorera Imana mu kurinda uburenganzira bw’Itorero na Leta. Amatorero y’Abaporotesitanti yakurikiye mu ntambwe za Roma yishyira hamwe n’ububasha bw’isi yagaragaje icyifuzo nk’icyo cyo kugabanya umudendeko wo mu mutimanama. Mu kinyejana cya cumi na karindwi, ibihumbi by’ababwiriza batemeye guhuza n’amahame yashyizweho bababajwe n’ubutegetsi bw’Itorero ry’u Bwongereza. Iteka itotezwa rikurikira gutonesha idini gukoze n’ubutegetsi bwa leta.” Spirit of Prophecy, volume 4, 277.

Ishyirwaho ry’igikoko ribanza gushingwa muri Leta Zunze Ubumwe za Amerika, hanyuma rikazashyirwaho no ku isi yose.

“Amahanga y’amahanga azakurikira urugero rwa Leta Zunze Ubumwe z’Amerika. Nubwo ari yo iyoboye mu kubimburira izindi, nyamara icyo kibazo gikomeye kimwe kizagera ku bwoko bwacu mu mpande zose z’isi.” Testimonies, volume 6, 395.

Itegeko rya Milan ryo mu wa 313 rihagarariye itangizwa ry’ikorwa ry’ugushyiraho imiterere, kandi rinagaragaza n’urugi rufunze ku Badiventisti b’Umunsi wa Karindwi. Konstantini wo mu burengerazuba na Licinius wo mu burasirazuba bahuje n’Itegeko iryo sezerano ry’ubukwe, igihe Konstantini yahaga murumuna we bahuje se witwaga Constantia Licinius, ari bwo bukwe bwa kane bw’isezerano bugaragazwa mu murongo w’ubuhanuzi w’ubukwe butandatu bw’amasezerano buri mu mateka y’ubuhanuzi ya Daniyeli cumi na rimwe. Bubiri bwa mbere bwari bufitanye isano

n'intambara zo hagati y'amajyaruguru n'amajyepfo, bubiri bwakurikiyeho bwari intambara z'abanyagihugu hagati y'uburasirazuba n'uburengerazuba, naho bubiri bwa nyuma ni ubukwe bw'ikigereranyo bw'ububasha bw'itorero rya gipapa n'ububasha bwa leta.

Antiyokusi II Theosi yirukanye umugore we Laodike I kugira ngo arongore umwamikazi w'inkumi Berenike wo mu muryango wa Ptolemayo (umukobwa wa Ptolemayo II) ahagana mu mwaka wa 252 mbere ya Kristo. Ubukwe bw'amasezerano bw'Ubwami bw'Abaseluside bwakozwe hagati y'umwami w'amajyaruguru n'umwami w'amajyepfo, naho ubukwe bw'amasezerano bwo mu mwaka wa 313 bwari hagati y'umwami w'iburasirazuba n'umwami w'iburengerazuba.

Ubushyingiranwa bw'amasezerano bwa Antiochus II Theos mu mwaka wa 252 mbere ya Kristo bwagereranyaga intangiriro y'Ubwami bw'Abaseluside bwageze ku musozo wabwo nk'ubwami mu mateka agaragazwa mu mirongo ya cumi kugeza kuri cumi na gatandatu yo muri Daniyeli cumi n'umwe. Mu mateka ya nyuma y'ubwami bw'Abaseluside, ubundi bushyingiranwa bw'amasezerano bwarangijwe na Antiochus III Mukuru, igihe yahaga umukobwa we Cleopatra I Syra, (ari we Cleopatra wa mbere cyane mu mateka y'ubuhanuzi) Ptolemy V mu mwaka wa 193 mbere ya Kristo. icyo gihe Ptolemy V yari afite hafi imyaka 16, naho Cleopatra I Syra afite hafi imyaka 10. Ubukwe bwabo bwari ubwumvikane bwa dipolomasi nyuma y'intambara ya gatanu y'Abasiriya. Ubushyingiranwa bw'amasezerano bwa alfa hagati y'umwami wo mu majyaruguru n'uwo mu majyepfo muri Daniyeli cumi n'umwe bwari bwaranzwe n'iherezaho ry'intambara ya kabiri y'Abasiriya.

Klewopātira ya nyuma yo mu mateka y'ubuhanuzi yagiranye imikoranire na Yuliya Sezari, hanyuma nyuma yayo agirana na Mariko Antōni. Nyuma y'iyicwa rya Yuliya Sezari mu wa 44 Mbere ya Kristo, hatangijwe Ubutatu bw'Ubutegetsi bwa kabiri mu wa 43 Mbere ya Kristo. Abagabo batatu ni bo babugize, maze umwe muri abo batatu, Mariko Lepido, amaze kwirukanwa muri ubwo bumwe bw'abatatu na Oktaviyani, havuka urugamba rwo guhatanira ubutegetsi hagati ya Mariko Antōni wo mu burasirazuba na Oktaviyani wo mu burengerazuba. I Brundisiumu, mu wa 40 Mbere ya Kristo, habaye amasezerano hagati y'abo bahanganye bo mu burasirazuba no mu burengerazuba. Ayo masezerano yarimo ishyingiranwa hagati ya Oktaviya, mushiki wa Oktaviyani, na Mariko Antōni. Ayo masezerano n'ubwo bushyingiranwa byayaherekeje ntibyaramye, kandi nyuma y'uko Mariko Antōni agiraniye isano na Klewopātira, yirukanye Oktaviya mu wa 32 Mbere ya Kristo. Mu ntambara yo ku nyanja ya Akisiyumu mu wa 31 Mbere ya Kristo, ubwami bwo mu burasirazuba n'ubwo mu burengerazuba byahurijwe mu butegetsi bumwe, maze nyuma yaho Oktaviyani aba Awugusito Sezari, ikimenyetso cy'isonga ry'icyubahiro n'ububasha bw'Abaroma.

Mu buryo bw'ubuhanuzi, ishyingiranwa rya mbere ry'amasezerano ryo muri Daniyeli 11 ryabaye hagati y'abami b'amajyaruguru n'ab'amajyepfo, mu kugerageza guhagarika ubugome hagati y'izo mpande zombi zari mu rugamba rwo kongera gusubizaho ubwami bwa Alegizanderi Mukuru. Iryo shyingiranwa rya mbere ry'amasezerano hagati y'Abaseluside n'Abatolome bo muri Egiputa ryari ishyingiranwa rya alufa ry'amasezerano y'ubwami bw'Abaseluside n'Abatolome, ryabaye ikigereranyo cy'ishyingiranwa rya omega ry'amasezerano hagati y'izo mbaraga zombi z'izo nyine.

Mu ishyingiranwa rya nyuma, ari ryo rya omega, Cleopatra wa mbere cyane, ari na we alufa mu mateka ya Egiputa, yabaye ihuriro ry'ubuhanuzi rigana kuri Cleopatra wa nyuma, ari we omega; uwo umubano we na Mariko Antonio wabaye ingingo yifashishijwe nk'indorerwaho ku byerekeye gatanya ya Oktaviya na Mariko Antonio. Iyo gatanya yaranzwe no kongera kubura ubugome hagati ya Mariko Antonio wo mu burasirazuba na Oktaviyani wo mu burengerazuba, bikaza kurangirira ku ntambara ya Aktiyumu mu mwaka wa 31 mbere ya Kristo.

Ishyingiranwa ry'amasezerano ry'i Brundisium mu mwaka wa 40 mbere ya Kristo ryari ishyingiranwa ry'amasezerano rya alfa ry'urugamba rwagati y'iburasirazuba n'iburengerazuba, nk'uko ishyingiranwa ry'amasezerano rya Laodice na Antiochus II Theo ryari alfa y'urugamba rwagati y'amajyaruguru n'amajyepfo. Ishyingiranwa ry'amasezerano ryo mu mwaka wa 313 ryari omega ku ishyingiranwa ry'amasezerano rya alfa rya Mark Antony na Octavia, nk'uko ishyingiranwa ry'amasezerano hagati ya Ptolemy V na Cleopatra I Syra ryari ishyingiranwa ry'amasezerano rya omega ry'ubwami bw'amajyaruguru n'ay'amajyepfo. Ishyingiranwa ry'amasezerano uko ari gutatu ryagejeje ku ishyingiranwa ry'amasezerano rya omega ryo mu mwaka wa 313 ryose rirahuzwa, kandi ritanga abagabo batatu bo guhamya ibiranga ubuhanuzi bifitanye isano n'Iteka rya Milan. Hamwe, ayo mashingiranwa ane nyakuri y'amasezerano y'iburasirazuba, iburengerazuba, amajyaruguru n'amajyepfo arahuzwa n'amashingiranwa abiri y'ikigereranyo ya papa.

Mu mwaka wa 496, Klovisi, umwami w'Abafuranki, yari yarashakanye na Klotilda. Klotilda yari umwamikazi w'umukobwa w'Umuburugundi, umukobwa wa Chilperiki wa II, umwami w'u Buru-gundi. Se na nyina bamaze kwicwa mu ntambara y'ubutegetsu yo mu muryango, yabayeho arinzwe na nyirarume, mbere y'uko ashyingirwa Klovisi wa I, umwami w'Abafuranki, mu mwaka wa 493. Yari Umugatolika, ni ukuvuga ko yakomezaga ku kwizera kwa Nikeya/gatolika k'Itorero ry'i Roma. Ibyo byamutandukanyaga n'indi miryango myinshi y'abami b'Abadage bo muri icyo gihe, bari Abakristo b'Abariyani. Nyina, Karetena, yari Umugatolika, kandi Klotilda yakuriye muri uko kwizera. Azwiho guhora ahatira Klovisi kureka ubupagani no kwemera kubatizwa kwa gatolika; hanyuma uguhinduka kwe mu mwaka wa 496 kuba kimwe mu bintu by'ingenzi cyane mu mateka ya mbere y'u Bufaransa n'ay'Ubukristo bwo mu Burengerazuba bwiswe uko.

Klovisi yasezeranye ko aramutse atsindiye ku rugamba rwa Tolbiac yahindukirira ukwizera gatolika kwa Klotilda kandi akabatizwa. Umwami w'Abalemani yarishwe, ingabo zabo ziratatana, maze Abafaranki baranesha. Nyuma y'intsinzi, Klotilda ategura ko Musenyeri Remigius wa Reims yigisha Klovisi, maze arabatizwa (nk'uko umuco ubivuga ku munsu wa Noheli mu mwaka wa 496), hamwe n'ibihumbi byinshi by'abarwanyi be.

Clovis yari umwami w'Abafaranga, ibyo mu mvugo y'iki gihe bikaba bisobanura umwami w'u Bufaransa. Yabaye uwa mbere mu bami b'u Burayi wagombaga kuzarangiza aretse idini rye rya gipagani, agahindukirira Gatolika. Ni yo mpamvu Clovis afatwa nk'"umwana w'imfura wa Kiliziya Gatolika," kandi u Bufaransa bukitwa "umukobwa w'imfura wa Kiliziya Gatolika." Mu mwaka wa 1980, igihe Papa Yohani Pawulo wa II yasuraga u Bufaransa, yarabajije ati: "Bufaransa, mukobwa w'imfura wa Kiliziya, uracyakomeje kuba indahemuka ku mubatizo wawe?"

Iyobokamana rya Clovis akigira Gatolika wa Nikeya rigaragaza intangiriro y’urugendo rw’ikigereranyo rw’ubukwe rwari kuganisha ku bukwe bw’ikigereranyo bw’isezerano bwo mu 538. Ubukwe bw’ikigereranyo bw’isezerano hagati ya Clovis n’indaya isambana n’abami bo mu isi bwashushanyijwe mbere n’ubukwe bune bw’amasezerano bwabanje muri Daniyeli cumi n’umwe. Clovis ni we mwami wa mbere w’i Burayi wahaye itorero ry’Abaroma inkunga ya gisirikare n’iy’ubukungu, bityo Clovis akaba ahagarariwe muri ayo mateka ari muri Daniyeli cumi n’umwe.

Kandi amaboko azahagarara ku ruhande rwe, kandi bazahumanya ubuturo bwera bw’imbaraga, kandi bazakuraho igitambo cya buri munsu, kandi bazashyiraho ikizira giteza umusaka. Daniyeli 11:31.

Klovisi mu wa 496 ni wo uranga itangiriro ry’inzeho za politiki z’i Burayi “zihaguruka” kugira ngo zifashe ubupapa mu gihe bwazamukaga bugana ku butegetsi. Ni wo uranga itangiriro ry’urugendo rw’ubukwe rw’ikigereranyo. Kandi “amaboko” avugwa muri uwo murongo na yo yari kwanduza “aheranda h’imbaraga,” ari wo, ku Roma ya gipagani no ku Roma y’ubupapa, umujyi wa Roma.

Ahera Habiri

Mu gitabo cya Daniyeli harimo amagambo abiri atandukanye y’Igiheburayo yahinduweho “Ahera.” Amagambo y’Igiheburayo *miqdash* na *qodesh* yombi ahindurwa ngo “Ahera,” ariko *qodesh* ishobora gusa guhagararira ikintu cyera, naho *miqdash* ishobora guhagararira Ahera hera cyangwa Ahera hadahera—nk’uko bigenwa n’ibivugwa mu murongo.

“Ubuturo bwera bw’imbaraga” buvugwa mu murongo wa mirongo itatu n’umwe ni *miqdash*, kandi bugereranya ubuturo bwera bw’imbaraga za Roma, ari bwo kuri Roma ya gipagani no kuri Roma ya gikipapa bwari umujyi wa Roma. Kuva ku ntambara ya Actium, igihe Octavian yahuzaga ubwami, Roma ya gipagani ntiyashoboraga kuneshwa mu gihe cy’imyaka magana atatu na mirongo itandatu (igihe kimwe), mu isohozwa ry’umurongo wa makumyabiri n’ine wa Daniyeli cumi n’umwe.

Azinjira mu ituze no mu hantu h’amavuta henshi cyane h’intara; kandi azakora ibyo ba sekuru batakoze, cyangwa se ba sekuruza babo; azabagabanyiriza iminyago, n’ibyanyazwe, n’ubutunzi: koko azacura imigambi ye yo kurwanya ibihome bikomeye, ariko bizaba ari iby’igihe runaka. Daniel 11:24.

Igihe Roma ya gipagani yategekaga iri i Roma, yari idatsindwa; ariko igihe Konsitantino yimuriraga umurwa mukuru i Konsitantinopole mu mwaka wa 330, “igihe” kivugwa mu murongo wa makumyabiri na kane cyarashoye. Igihe iya nyuma mu mahembe atatu (Abagoti) yo muri Daniyeli 7 yirukanwaga mu murwa, Roma ya gipapa yafashe intebe mu buryo bw’ubuhanuzi nk’ubwami bwa gatanu bwo mu buhanuzi bwa Bibiliya mu mwaka wa 538. Abagoti bari bagose Roma, ariko amaherezo basubira inyuma ubwo Belisariyo, umugaba wa Yustiniani, yigaruriraga uwo murwa. Hanyuma Itorero ry’Abaroma ritegekana ububasha busesuye mu gihe cy’imyaka igihumbi na magana abiri na mirongo itandatu kugeza ubwo Napoleoni yakuzaga papa ku butegetsi

akamwohereza mu buhungiro mu mwaka wa 1798.

Roma, “Ubuturo bwera bw’imbaraga” bwarahumanyijwe, (guhmanywa, bisobanura “gukomeretswa cyangwa guseswa”), binyuze mu “maboko” y’intambara yakomeje kurwanywa uwo murwa, ihagarariwe mbere na mbere n’amakondera ane ya mbere yo mu Ibyahishuwe igice cya munani.

Amateka yakurikiye kuva mu wa 496 gukomeza yabonye umujyi wa Roma wanduzwa ubwo wahindukaga uva ku mbaraga n’ikuzo by’ubwami bw’Abaroma ujya ku mbaraga n’ikuzo by’ubwami Gatolika bw’Abaroma. Ayo maboko yakuragaho idini ry’ubupagani, rigereranywa n’ijambo “buri gihe” muri uwo murongo, ubwo yakiraga idini rya Gatolika ya Nikeya.

Mu ntambara ya Vouillé, Clovis yatsinze Abavizigoti b’Abariyani bayobowe na Alaric II maze yigarurira Aquitaine. Nyuma y’iyo ntsinzi, mu mwaka wa 508, umwami w’abami w’Iburasirazuba Anastasius I (i Constantinople) yahaye Clovis icyubahiro kubera gutsinda kwe Abavizigoti. Grégoire wa Tours avuga ko Anastasius yohereje Clovis inyandiko ze zemewe ku mugaragaro zimugira konsuli. I Tours, mu rusengero rwa Mutagatifu Martin, Clovis yambaye ikanzu y’umutuku wa cyami n’umwitero, yambika ikamba ku mutwe, arasohoka agenda ku ifarashi, maze anyanyagiza rubanda zahabu n’ifeza. Grégoire avuga ko uherye kuri uwo munsu yaramikiwe nka konsuli kandi ko umwami w’abami w’Abaroma yemeye ko Clovis yari umwami wa gikristo wemewe by’ukuri mu burengerazuba. Yahembwe kubera guca intege Abavizigoti b’Abariyani, abo na Constantinople yari irwanya. Umwaka wa 508 ni wo mwaka umwami w’abami wo mu Burasirazuba yahaye ku mugaragaro icyubahiro umwami w’Abafuranki gatolika—Itorero, intsinzi, n’ubwemewe bw’Abaroma bihurira mu ishusho imwe. Umwaka wa 508 ni wo mwaka ubwami bw’Abafuranki gatolika bwahagaze nk’ububasha gatolika bwiganje muri Galiya nyuma yo kumena ubutegetsi bw’Abavizigoti b’Abariyani. Clovis ni we mwami wa mbere ukomeye w’umunyamahanga warwaniye Gatolika ya Nikeya arwanya ubwami bw’Abariyani, bityo akaba urugero-mbanziriza rw’uruhare rw’Abafaransa nk’“umukobwa w’imfura w’Itorero.” Clovis agereranya igihe cyo kuva mu 496 kugeza mu 508 kandi ni we kimenyetso cya alufa cy’isezerano ry’ubukwe ry’ikigereranyo. Imyaka mirongo itatu kuva mu 508 kugeza mu 538 igereranwa na Justinian, ari we kimenyetso cya omega cy’umurongo ukurikirana.

Mu wa 538, “amaboko” yashyize ububasha bwa papa ku ntebe y’ubwami bw’isi mu gihe cy’imyaka 1260. Ni bwo ishyingiranwa ry’isezerano ryo mu buryo bw’ikigereranyo ryuzurijwe ku musozo w’urugendo rw’ubukwe rwari rwaratangiye mu wa 496. Mu wa 1798, iryo shyingiranwa ry’isezerano ryari ryaratangijwe hagati ya papa w’i Roma na Clovis w’u Bufaransa, ryateshejwe agaciro igihe Napoleon w’u Bufaransa yatandukanyaga n’ububasha bwa papa, ategetse ko jenerali we afata papa akamujyana ari imbohe.

Isezerano ry’ubukwe bw’ubutegetsi bwa gipapa ry’ikirango alpha, ryari ryaratangiye urugendo rw’ubukwe bwawo mu mwaka wa 496, ryarangijwe no ku itegeko ryo ku Cyumweru mu mwaka wa 538, kandi nyuma yaho riseswa mu mwaka wa 1798, nk’uko byagendekeye andi yose masezerano y’ubukwe yo muri Daniyeli cumi na umwe. Ibyahishuwe byongeraho ku mubano w’ubukwe bwa gipapa hagati y’abami b’u Burayi na ba papa ba Gatolika, kuko ikiyoka cyo mu

Byahishuwe cumi na bibiri ari Satani kandi kikaba n’abami b’i Roma ya gipagani.

“Nuko rero mu gihe ikiyoka, cyane cyane, gihagarariye Satani, mu yindi nzira na cyo ni ikimenyetso cya Roma ya gipagani.” Intambara Ikomeye, 439.

Mu Byahishuwe, Yohana atumenyesha ibintu bitatu abami (ikiyoka) bahaye inyamaswa yavuye mu nyanja ya Gatolika.

Kandi ya nyamaswa nabonye yari imeze nk’ingwe, ibirenge byayo bisa n’iby’idubu, n’umunwa wayo umeze nk’uw’intare; maze ikiyoka kiyiha imbaraga zacyo, n’intebe yacyo y’ubwami, n’ubutware bukomeye. Ibyahishuwe 13:2.

Mu wa 496, abami b’i Burayi batangiye guha ya nyamaswa ya papa “imbaraga” zayo, nk’uko byashushanywaga n’ubushobozi bwabo bwa gisirikare n’inkunga y’ubukungu. Mu wa 330 bari barimuriye umurwa mukuru w’ubwami bwabo i Konstantinopole, basiga umujyi wa Roma ari wo “ntebe” y’ubutegetsu bwa papa. “Amaboko” nyuma yaho yaje kugaragaza itorero rya papa nk’umutwe w’amatorero yose mu wa 533, binyuze ku itegeko rya Yusiitiniyani. Iryo tegeko ryarimo no gukoresha imbaraga zabo za gisirikare mu gutoteza abo ubupapa bwagaragazaga ko ari abahakanyi, bityo bagashyira “ubutware” bwabo bwa gisivili mu maboko ya ba papa.

Isezerano ry’ubukwe rya alufa hagati y’ubupapa n’abami b’u Burayi ryatangiranye na Clovis mu mwaka wa 496. Mu mwaka wa 508, ubupagani, ari bwo bwari idini ryemewe n’amategeko ry’ubwami, bwaretse bugirwa ku ruhande ku bw’idini rya Gatolika y’i Nikeya. Mu mwaka wa 533, Justinian yemeje ko ubupapa ari bwo mutwe w’amatorero yose, kandi ashidikiriza ubutegetsu bwemewe n’amategeko bw’intebe zabo z’ubwami uko bwari ku mbaraga z’ubupapa.

Intebe ya Alufa n’Omega

Mu mwaka wa 330, umujyi wa Roma wasigiwe mu maboko y’itorero ry’Abaroma, aho yari kuzicara kugeza igihe azarimbirwa mu nyanja y’umuriro igihe Kristo azaba agarutse ku ncuro ya kabiri. Mu mwaka wa 538, yongeye kwicazwa ku ntebe ya gipapa ku buryo bwemewe n’amategeko, bityo amateka yo kuva mu wa 330 kugeza mu wa 538 agaragaza igihe cy’ubuhanuzi gitangirana n’intebe ya alufa kitarangirana n’intebe ya omega. icyo gihe kigereranya iherezo ry’ubwami bwa kane bwo mu buhanuzi bwa Bibiliya (Perugamo) nk’irimbuka rigenda ritera imbere ritangiraye mu wa 330 rikarangirira mu wa 538 hamwe no kuza kwa Tiyatira. Roma y’iburengerazuba na Roma y’iburasirazuba byombi byakomeje guseniyuka buhoro buhoro na nyuma y’uwa 538, ariko icyo gihe cyatangijwe no gutanga intebe, igereranya umujyi wa Roma uheshwa ubupapa mu wa 330, kugeza ubwo icyo ntebe itabaye gusa intebe y’ubwami ku mujyi, ahubwo yabaye intebe y’ubwami ku bwami bugereranywa n’uwo mujyi mu wa 538.

330 kugeza ku wa 538 ni igihe cyihariye cy’ubuhanuzi gisobanura ibimenyetso by’inizira umunani by’ukwambikwa ububasha kwa papacy. Izo ntambwe umunani zizasubirwamo mu gukira kw’igikomere cyica cya papacy ku itegeko ryo ku cyumweru rigiye kuza vuba.

Intambwe ya mbere muri za ntambwe umunani yari uguhabwa k’umurwa wa Roma ububasha bwa papa, naho intambwe ya munani yari uguhabwa uwo murwa ngo ube intebe y’ubwami bwa gatanu

bwo mu buhanuzi bwa Bibiliya. Ibi biranga umwaka wa 538 nk'intebe, kandi nk'“intambwe ya munani, ikomoka kuri za ntambwe ndwi zabanje.” Intambwe ya mbere yari uguhabwa intebe kandi intambwe ya munani na yo yari uguhabwa intebe; bityo, intambwe ya mbere yo mu wa 330 ni yo alufa, naho 538 ni yo omega. Intebe ebyiri, amahembe atatu yakuwemo, igitambo cya buri muni cyakuweho, ukwihana kwa Clovis n'itegeko rya Justinian bingana n'intambwe umunani zose zigaragaza urugendo rw'abajya gushyingirwa, kandi ku iherezo zigasozwa mu gushyingirwa ubwako.

Mu 1798, Ubufaransa, ari bwo butegetsi bwari bwarahagarariye abami icumi b'i Burayi, kandi bwashyizeho ubupapa ku ntebe y'ubwami mu 538, ni bwo bwakuye ubwo bupapa kuri iyo ntebe nyine. Ishyingiranwa ry'isezerano rya alufa rigaragazwa mu mateka yo kuva mu 538 kugeza mu 1798 risobanura mu buryo bw'ikigereranyo ishyingiranwa ry'isezerano rya omega ry'ubutegetsi bwa gipapa n'abami icumi bo mu Ibyahishuwe 17. Urugendo rw'umuhango w'ishyingirwa rwo kuva mu 496 kugeza mu 538 rusobanura mu buryo bw'ikigereranyo intambwe umunani zihura na ba Perezida umunani ba nyuma ba Leta Zunze Ubumwe z'Amerika. Kuvisi n'Ubufaransa ni ibimenyetso by'abami icumi b'i Burayi. Bahagarariye Leta Zunze Ubumwe z'Amerika, zizahinduka umwami ukomeye wa mbere wo mu bami icumi bo mu Ibyahishuwe 17 igihe itegeko ryo ku Cyumweru rigiye kuza vuba.

Amasezerano atanu yabanjirije y'ubukwe bw'amasezerano yo muri Daniyeli 11 ahura n'ubukwe bwa gatandatu kandi bwa nyuma bw'amasezerano bwo mu minsi y'imperuka. Ubukwe bw'amasezerano bwa alufa na omega bw'amajyaruguru n'amajyepfo bugaragaza umugeni ukomoka mu majyepfo nka alufa, naho omega akaba umugeni ukomoka mu majyaruguru. Mu bukwe bw'amasezerano bw'i Roma ya gipagani, umugeni wa alufa wakomokaga iburasirazuba yahawe iburengerazuba, kandi omega yo mu wa 313 yari umugeni wakomokaga iburengerazuba. Uwo mubano w'ubwo bukwe bune uhurizwa hamwe mu buryo bw'ubuhanuzi na Kilewopatra wa mbere na Kilewopatra wa nyuma. Ubukwe bw'amasezerano bw'ikigereranyo bw'i Roma ya gipapa bwagereranyaga umukwe nk'umwami mukuru w'ishyirahamwe ry'abami icumi ryo mu buhanuzi yifatanyije n'umugeni wabo—umugore utukura wa Roma. Gutandukana kwabayeho gukoze n'umwami mukuru w'abo bami icumi mu wa 1798.

Ishyingiranwa ry'isezerano ryo mu 313 rihagarariye ishyingiranwa rya nyuma ry'isezerano ry'ububasha bwa papa na Leta Zunze Ubumwe z'Amerika—umwami w'ingenzi kurusha abandi bo mu bami icumi bo mu Ibyahishuwe cumi na birindwi; ububasha bufite amahembe abiri, bugereranywa n'ububasha bufite amahembe abiri bw'u Bufaransa. Amateka yatangiranye na Clovis mu 496, hanyuma amaherezo akageza ku itegeko rya Justinian mu 533 no kwimika ubupapa mu 538, agereranya amateka yo kuva mu 1989 kugeza ku itegeko ryo ku Cyumweru.

Tuzakomeza ibi bintu mu nyandiko ikurikira.